Dalia Vabalienė

Eilėdara vertimo problematikoje

Anglų poetas P. Šelis poeziją lygino su gėlės spalva ir kvapu. Eilėraščio vertimą jis laikė absurdu: „... tai prilygtų išmonei ieškoti žibuoklės spalvos ir kvapo principo, įmetus ją į tiglį" [1]. Tokių skeptikų poezijos vertimo atžvilgiu buvo visais laikais. Tačiau visais laikais poezija buvo verčiama. Be vertimų būtų neįmanoma kalbėti apie pasaulinę poeziją. Poezijos vertėjai padovanojo Lietuvos skaitytojui Homerą, Dantę, Šekspyrą, Getę, Puškiną, Mickevičių. Vertimų kiekis ir kokybė nuolat auga, drauge formuojasi poezijos vertimo teorija, mokslas, kuris, be bendrųjų vertimo problemų, tyrinėja ir specialius klausimus. Vienas tokių labai svarbių klausimų, palyginti mažai tyrinėtas, yra eilėdara.

Versti poeziją kur kas sudėtingiau, negu prozą. Bet kuriame eilėraštyje žodynas, fonetika, morfologija, sintaksė pajungiama dar vienai sistemai — eilėdarai. Poezijos vertimo specifika pasireiškia tuo, kad vertėjas privalo perteikti ne tik eilėraščio mintis, bet ir jo išorinę formą, jutiminį pavidalą. Eilėraščiui svarbu kalbos garsai, jų akustinės savybės, pauzės, kirčio vieta žodyje, ritmas, bendra instrumentuotė. Turinys ir forma poezijoje neatskiriami. Visi fonetiniai ir intonaciniai eilėraščio elementai — metras, ritmas su savo dinaminių formų įvairove, rimas, fonika — yra glaudžiai susiję ir padeda išreikšti poetinį turinį. Taigi turinys yra tiek, kiek jis yra forma. Originalo išorinės formos negalima perkelti į vertimą mechaniškai. Mechaniškai kopijuojant originalą, kūrinio forma neišvengiamai atitrūksta nuo turinio, kūrinys praranda meniškumą. „Mechaniškas meninės išraiškos suvokimas ypač niekais paverčia bet kokį lyrikos šedevro vertimą: viskas padaryta taip, kaip origina-

---

[1] *Shelley P. B.* A Defence of Poetry.— In: Poets on Poetry. New York—London, 1965, p. 185.

le, bet eilėraščio nėra. Čia ypač svarbu ne specialus originalo meninių priemonių demonstravimas, o atkūrimas jų panaudojimo kriterijaus, kaip vidinio kūrybos akto, kaip pagrindinio kūrinio instrumento. Be viso to eilėraštis bus formaliai tikslus, bet šaltas, akademiškas." [2] Vadinasi, vertėjas turi išsaugoti ne formalius eilėraščio ypatumus, o jų prasminę ir estetinę kokybę. Tik šiuo principu vadovaujantis, galima tikėtis išsaugoti poezijos žiedo kvapą ir spalvą.

Verčiant eilėraštį, visiškai nenukrypti nuo originalo, t. y. perteikti visus jo fonetinius ir intonacinius elementus, neįmanoma. Pirmiausia vertėjui reikia apsispręsti, kuriuos originalo intonacinius elementus perteikti būtina, o kurių galima atsisakyti. Čia labai svarbu pajusti originalo stilių, nustatyti verčiamo kūrinio stilistines dominantes. Tik perteikus stilistiškai dominuojančius elementus, poezijos kūrinio vertimas gali veikti skaitytoją panašiai kaip originalas.

Kokiomis priemonėmis vertime įmanoma perteikti originalo eilėdaros ypatybes? Kas vertimo galimybes riboja? Koks apskritai įmanomas vertimo tikslumo laipsnis? Į šiuos klausimus galima atsakyti tik gerai susipažinus su originalo ir vertimo kalbų prozodinėmis ypatybėmis bei vienos ir kitos tautos poetinėmis tradicijomis. Originalo ir vertimo eiliavimo bendrus dėsningumus padeda atskleisti ir gretinamoji eilėtyra. Šiame darbe bus sustota ties kai kuriais anglų ir lietuvių eilėdaros klausimais (fonikos, rimavimo, metro ir ritmo santykio). Vertimų srityje su anglų poezija daug bendraujama, todėl gilesnis anglų ir lietuvių eilėdaros specifikos suvokimas reikalingas tiek vertimo teoretikams, tiek praktikams.

Eiliuotosios kalbos intonacija, jos dinaminiai ir melodiniai elementai, ritminės struktūros remiasi kalbos prozodinėmis savybėmis [3], todėl vertėjui labai svarbu gerai pažinti tiek originalo, tiek vertimo kalbų prozodiją. Lietuvių ir anglų kalbos, priklausančios tos pačios indo-

[2] *Martinaitis M.* Poezija ir žodis. V., 1977, p. 137.

[3] Prozodinėmis savybėmis čia vadinama garsiniai šnekos ypatumai plačiausia reikšme.

europiečių kalbų šeimos skirtingoms šakoms, prozodiškai skiriasi.

Ir anglų, ir lietuvių kalboje estetinę reikšmę gali įgyti smulkiausi kalbos elementai — garsai. Garsų dažnumo svyravimai, garsų junginių dėsningas kartojimasis sudaro poezijos teksto instrumentuotę: pakartojimus, asonansus, aliteracijas, onomatopėjas, rimus. Garsų artikuliacinių-akustinių savybių darna sukelia eufoninį efektą. Ar įmanoma angliško eilėraščio foniką perteikti lietuvių kalba?

Anglų ir lietuvių kalbų garsynai skiriasi kiekybiškai ir kokybiškai. Kai kurie anglų kalbos garsai (priebalsiai *r*, w, ə, θ, *η*, *h*, balsiai ə ir *ε* ə, dvibalsiai *ε*ə, *u*ə, *ou*) neturi atitikmenų lietuvių kalboje. Ir priešingai: kai kurių garsų (priebalsių *c*, *c'*, *dz*, *dz'*, *ch*, *ch'*, *h*, *h'*, *r*, *r'*, dvibalsių *eu*, *ie*, *ui*, *uo*) nėra anglų kalboje. Lietuvių kalbos priebalsiai gali būti kieti ir minkšti, o anglų kalboje tokios opozicijos nėra. Balsių kiekis abiejose kalbose panašus, tačiau apskaičiuota, kad lietuvių kalbos tiek trumpieji, tiek ilgieji balsiai yra ilgesni negu anglų. Vidutinis anglų kalbos ilgųjų balsių ilgumas — 310 milisek., trumpųjų — 227 milisek.; vidutinis lietuvių kalbos ilgųjų balsių ilgumas — 418 milisek., trumpųjų — 273 milisek.[4] Anglų ir lietuvių kalbos skiriasi ir skiemens sudarymu. Lietuvių kalboje skiemens sudaromaisiais garsais gali būti balsiai ir dvibalsiai, anglų — balsiai, dvibalsiai ir sonantai, kai jie esti žodžio gale po priebalsio. Vadinasi, anglų kalbos skiemuo gali būti sudaromas vien iš priebalsio (pvz., žodyje *prison* ['*prizn*]). Garsų distribucija skiemeniniuose junginiuose lietuvių ir anglų kalboje įvairiose žodžio dalyse skirtinga. Skiemens kiekybė lietuvių kalboje priklauso nuo kirčio: kirčiuotas skiemuo paprastai pailgėja, o nekirčiuotuose skiemenyse gali įvykti kiekybinė balsių bei dvibalsių redukcija. Tas pats ilgas kirčiuotas skiemuo lietuvių kalboje gali turėti tvirtapradę ar tvirtagalę priegaidę ir todėl būti tariamas nevienodai. Anglų kalboje nuo kirčio priklauso ne vien

[4] *Sveceviičius B.* Lietuvių ir anglų kalbų balsių lyginimo klausimu.— VVPI mokslo darbai, 1960, t. 9, p. 31.

kiekybiniai, bet ir kokybiniai pakitimai. Nekirčiuotuose skiemenyse kiekybinė redukcija virsta kokybine — visi nekirčiuoti balsiai gali redukuotis į garsą ə. Priegaidžių anglų kalboje nėra.

Lietuvių ir anglų kalbos savo bendrąja fonetine bei intonacine faktūra nėra panašios. Skirtinga šių kalbų artikuliacinė bazė suponuoja skirtingą akustinį įspūdį. Kiekvienoje kalboje yra specifinių garsų, o tų pačių garsų akustinės charakteristikos dažnai skiriasi (priebalsių aspiracija, labiau atitraukta balsių daryba anglų kalboje, priebalsių palatalizacija, balsių labializacija lietuvių kalboje). Skiriasi šiose kalbose balsių ir priebalsių vartojimas. Nors anglų kalboje priebalsių beveik dvigubai mažiau negu lietuvių kalboje (anglų — 24, lietuvių — 45), jie kartojasi dažniau. Apskaičiuota, kad anglų kalbos priebalsių dažnumas prozos tekste sudaro 72,5%, tuo tarpu lietuvių kalbos — 56,3% [5]. Lietuvių kalboje tarp dažniausių fonemų yra 6 balsiai, o anglų tik 3 [6]: balsiai bendram anglų kalbos skambėjimui mažiau reikšmingi.

Nustatyta, kad retai sutinkami garsai poezijoje yra dar retesni, negu prozoje, o dažni — dažnesni [7]. Lygindami anglų ir lietuvių kalbų dažniausias fonemas, matome nemaža koresponduojančių arba apytikriai koresponduojančių. Abiejose kalbose 25% garsų tenka daugiau kaip pusė informacinio krūvio [8]. Be to, abiejose kalbose panaši ir žodžio pradžios dviejų priebalsių junginių struktūra. Junginių iš sprogstamųjų ir sonantų lietuvių kalboje yra 62,07%, anglų — 58,63%, junginių iš pučiamųjų ir sonantų lietuvių kalboje — 21,61%, anglų — 22,87%, junginių iš pučiamųjų ir sprogstamųjų lietuvių kalboje 16,56%, anglų — 15,54%. Griežtai skiriasi tik kiekis tokių junginių, kuriuose yra lietuvių kalbai nebūdingų garsų [9]. Teoriškai atrodo, kad perteikti kai kuriuos anglų poezijos fonikos ypatumus (aliteracijas, pakartojimus, onomatopėjas) lietuviškame vertime nėra neįmanomas dalykas. Tačiau kadangi garsai neatskiriami nuo žodžio semantikos, praktiškai tai padaryti labai sunku. Be to, atkartoję anglų poezijos originalo kai kurias garsų samplaikas tais pačiais garsais vertime, nebūtinai sulauksime lygiaverčio efekto. Taigi dėl skirtingų garsų, dėl skirtingų apribojimų sistemų, kurios išreiškia vidinę kalbos sąrangą, idealiai atkartoti anglų poezijos originalo garsų slinkties lietuvių kalba neįmanoma.

Eilėraščio fonika siejasi su rimavimo problema. Angliškų rimų perteikimas lietuvių kalba iš pirmo žvilgsnio neatrodo sudėtingas. Kadangi lietuvių kalba sintetinė, jos rimavimo galimybės daug didesnės negu analitinės anglų kalbos. Dėl akustinės ir artikuliacinės garsų charakteristikos skirtingumo anglų ir lietuvių poezijos rimavimo technika yra visiškai kitokia. Lietuviškų rimų pagrindas — balsiai, angliškų — priebalsiai. Tai paaiškinama nevienoda kalbų fonetine struktūra. Čekų mokslininko I. Levio nuomone, rimo sąskambių garsinė sudėtis priklauso nuo bendros tendencijos žodį skaidyti skiemenimis [10]. Nesutampa lietuvių ir anglų poezijoje požiūris į kai kuriuos rimo tipus. Pavyzdžiui, anglų poezijoje gilius rimus (kai prieš klauzules eina remiamieji priebalsiai) anglų eilėtyrininkai laiko nevykusiais, o lietuvių poezijoje tokie rimai jau nuo Kudirkos laikų vertinami teigiamai. Anglų poezijoje dažnai pasitaiko vizualinių rimų *(eye rhymes)*, kurių lietuvių poezijoje nėra. Dėl vienskiemenių žodžių gausumo anglų poezijoje vartojami daugiau vyriški rimai. Lietuvių poezijoje dominuoja mišrūs ir moteriški rimai: mišriai rimuojami eilėraščiai sudaro 53,7%, vien moteriškai — 37,3%, vien vyriškai — 8,7%, vien daktiliškai — 0,3% [11]. Kadangi lietuvių kalboje galima kur kas didesnė rimų įvairovė, anglų poezijos vertėjui nebūtina visada tiksliai perteikti origina-

[5] *Svecevičius B.* Tipologinio anglų ir lietuvių kalbų fonologinių sistemų lyginimo metodikos klausimai.— Garsai, priegaidė, intonacija. V., 1972, p. 68.

[6] *Svecevičius B.* Anglų ir lietuvių kalbų dažniausių fonemų gretinimas.— Kalbos garsai ir intonacija. Eksperimentinės fonetikos ir kalbos psichologijos kolokviumo medžiaga. V., 1970, sąs. 4, p. 4.

[7] *Levý J.* Mathematical Aspects of the Theory of Verse.— Statistics and Style. New York, 1969, p. 99.

[8] *Svecevičius B.* Anglų ir lietuvių kalbų dažniausių fonemų gretinimas, p. 4.

[9] *Strimaitienė M.* Žodžio pradžios dviejų priebalsių junginiai anglų ir lietuvių kalbose.— Kalbotyra, 1973, t. 25 (1), p. 61—71.

[10] *Левый И.* Искусство перевода. М., 1974, с. 299.

[11] Skaičiuota iš 11 072 eilėraščių.

lo rimų dinaminę sandarą. Tačiau to reikėtų maksimaliai siekti atvejais, kai angliško eilėraščio rimai turi aiškią ekspresyvinę funkciją. Retai pasitaikantys anglų poezijoje moteriški rimai, taip pat moteriškų ir vyriškų rimų opozicija kartais įgauna specifinį stilistinį atspalvį. Pavyzdžiui, moteriški rimai anglų romantikų eilėraščiams kartais suteikia archaiškumo [12]. Vadinasi, rimų perteikimas kiekvienu atveju reikalauja individualios interpretuotės, lietuvių ir anglų literatūrinių tradicijų pažinimo.

Eiliuoto kūrinio intonacinę specifiką suponuoja metras. Siekdamas originalo ir vertimo skambėjimo bendriausio įspūdžio panašumo, vertėjas paprastai stengiasi originalo metrą išlaikyti. Tai dažniausiai daroma susidūrus su giminingomis eilėdaros sistemomis, panašiomis poetinėmis tradicijomis. Pavyzdžiui, verčiant anglų poeziją, parašytą penkiapėdžiu jambu, originalo metras vertime gana natūralus: tiek anglų, tiek lietuvių poezijoje vyrauja silabotonika, o ir penkiapėdis jambas lietuvių poezijai nesvetimas. Tačiau metro pasirinkimas priklauso nuo vertimo kalbos prozodinių savybių, poetinių tradicijų. Tas pats anglų penkiapėdis jambas į gruzinų kalbą yra verčiamas keturiolikaskiemenėmis eilutėmis, kadangi angliško penkiapėdžio jambo intonacija dėl gruziniškų žodžių ilgumo dešimties vienuolikos skiemenų eilutėje netektų įprastinio ramumo, epiškumo [13]. Kai originalo eilėdara yra archaiška arba labai nebūdinga vertimo kalbinei-poetinei sistemai, tą metrą išlaikyti paprastai atsisakoma. Pavyzdžiui, nebūdingą lietuvių poezijai lenkišką aleksandriną A. Mickevičiaus „Pono Tado" vertėjai keičia šešiapėdžiu jambu.

Ir nepakeitus metro, kai kurios originalo fonetinės intonacinės ypatybės neišvengia transformacijos. Dažniausiai vertime pakinta metro ir ritmo santykis, fonika. Išsiaiškinti to paties metro dinaminių dėsningumų specifiką anglų ir lietuvių poezijoje geriausiai gali padėti lyginamoji statistika. Paanalizuokime populiariausią anglų poezijoje metrą — penkiapėdį jambą. Statistinei ana-

[12] *Левый И.* Min. veik., p. 294.
[13] *Гачечиладзе Г.* Художественный перевод и литературные взаимосвязи. М., 1972, с. 222.

lizei paimkime Šekspyro sonetus ir jų vertimą į lietuvių kalbą [14] (153 sonetai po 2140 eilučių originalo ir vertimo, iš viso 4280 eilučių). Verstuose sonetuose originalo metras — penkiapėdis jambas — visur išlaikytas, tačiau ritmiškai jis realizuojamas kitaip. Kodėl? Koks šios realizacijos priklausomumas nuo kalbų prozodinių ypatybių? Ar vienodai jambo ritmas artimas lietuvių ir anglų kalbos ritmui? Kokiu adekvatumo laipsniu penkiapėdžio jambo angliškosios intonacinės ypatybės gali būti perteiktos lietuvių kalba? Penkiapėdis jambas yra klasikinis anglų poezijos metras. Su juo susidūrė ir susidurs dažnas anglų poezijos vertėjas, todėl išsiaiškinti minėtus klausimus labai svarbu.

Eiliuoto kūrinio ritmikos specifiką geriausiai parodo jo ritminis žodynas (žodžių dinaminės formos) ir eilučių ritmika (eilučių dinaminės formos).

Panagrinėkime, koks anglų penkiapėdžio jambo poveikis ritminiam žodynui ir palyginkime šiuo aspektu Šekspyro sonetų originalą su vertimu. Originalo ritminį žodyną sudaro 9498 žodžiai, o vertimo tik 7864 [15]. Iš kur atsiranda toks didelis skirtumas? „Neišversti" 1634 žodžiai! Grįžkime prie anglų ir lietuvių kalbų prozodinių skirtumų. Anglų kalboje labai daug vienskiemenių žodžių, o lietuvių kalboje vyrauja daugiaskiemeniai. Anglų grožinėje prozoje vienskiemeniai žodžiai sudaro 18,4%, o lietuvių tik 1,8%. Anglų poezijoje vienskiemenių žodžių, kurie svarbūs tiek gramatiškai, tiek semantiškai, dar daugiau. Be enklitikų ir proklitikų jie sudaro 73%—76% [16]. Jų gausumas krinta į akis, lyginant atskirus sonetus su jų vertimais. Pavyzdžiui, XXIV sonete randame per keturiasdešimt vienskiemenių pilnareikšmių žodžių (be vienskiemenių asmeninių ir savybinių įvardžių). Jo vertime vienskiemenių žodžių, išskyrus vieną savybinį ir

[14] The Works of *W. Shakespeare*. Gathered into One Volume. Oxford, 1934; *Šekspyras*. Sonetai. Vertė A. Churginas. V., 1967.
[15] Ritminio žodyno vienetais laikomi tokie savarankiški žodžiai, prie kurių pagal semantinius-sintaksinius ryšius enklitiškai ar proklitiškai prisišlieja nekirčiuoti žodžiai.
[16] *Тарлинская М.* Акцентные особенности английского силлаботонического стиха.— Вопросы языкознания, 1967, № 3, с. 83.

du asmeninius įvardžius, nėra. Tuo tarpu daugiaskiemenių žodžių vertime dvidešimt du, o originale tik vienas. Jau pirmoji šio soneto eilutė *(Mine eye hath played the painter and hath steeled* ir *Akis manoji stengiasi slaptai)* rodo, kiek daug žodžių telpa angliškoje eilutėje, palyginus su lietuviškąja. Lietuvių poezijoje gausu dviskiemenių (35,2%) ir triskiemenių (37,8%) žodžių [17]. Apskritai lietuvių kalbos žodžio vidutinis ilgumas (skiemenimis) didesnis negu anglų kalbos žodžio (lietuvių — 3,03, anglų — 2,67). Pažiūrėjus į statistiką, atrodo, kad dėl angliško teksto žodžių gausumo perteikti originalo mintis ilgesniais lietuviškais žodžiais ir tilpti eilutėje absoliučiai neįmanoma. Tačiau padėtį gelbsti tai, kad anglų kalba yra analitinė, o lietuvių sintetinė. Sudėtingos su pagalbiniais veiksmažodžiais angliškos laikų konstrukcijos lietuvių kalba perteikiamos mažesniu žodžių skaičiumi. Pavyzdžiui, trijų žodžių anglišką pasakymą *I shall live* verčiame vienu žodžiu *gyvensiu.* Lietuviškų daiktavardžių linksniavimas, veiksmažodžių asmenavimas sutaupo eilutėje vietos. Kompensacijos galimybių teikia labai dažni anglų kalbos artikeliai, bendraties dalelytė *to.* Šių ir kitų nekirčiuotų žodelių dėka angliški vienskiemeniai žodžiai virsta dviskiemeniais ar net triskiemeniais, taigi supanašėja su lietuvių kalbos ritminiu žodynu. Ir vis tiek anglų poezijos vertėjui tenka parodyti labai daug išradingumo, kad mažesniu žodžių skaičiumi būtų išreikštos angliško originalo mintys. Kokių tad reikia talpių sąvokų!

Kad išsiaiškintume, kiek penkiapėdis jambas yra natūralus anglų ir lietuvių kalbai, kokias bendrąsias šių kalbų ritmikos tendencijas jambas labiau išryškina, kokias prislopina, palyginame originalių sonetų ritminį žodyną su anglų grožinės prozos duomenimis, o verstųjų — su lietuvių grožinės prozos duomenimis. Be to, norėdami nustatyti, ar vertimų ritminiam žodynui nedaro įtakos originalas, verstųjų sonetų žodžių dinamines formas lyginame su originalaus lietuviško penkiapėdžio jambo žodžių dinaminėmis formomis.

[17] Skaičiuota iš 112 228 žodžių (1760 eilėraščių). Duomenys imti iš: *Girdzijauskas J.* Lietuvių eilėdara (XX amžius). V., 1979.

1 lentelė (dažnumai %)

Žodžio dinam. forma *	Anglų grožinė proza (10 000 žodžių)	Šekspyro sonetai (9498 žodžiai)	Lietuvių grožinė proza (10 000 žodžių)	Šekspyro sonetų vert. (7864 žodžiai)	Originalus liet. penkiap. jambas (2140 žodžių)
1	18,4	25,2	1,8	3,3	1,9
2^1	13,4	8,5	17,9	14,3	22,0
2^2	18,8	30,8	14,6	22,8	22,4
3^2	12,0	13,7	19,7	22,9	23,0
3^3	10,0	7,5	9,4	9,3	7,0
4^3	7,6	2,5	11,1	6,3	5,5
kitos	19,8	11,8	25,5	21,1	18,2

* Skiltyje „žodžio dinaminė forma" apatinis skaitmuo žymi žodžio skiemenų skaičių, viršutinis — kirčiuotą skiemenį.

Statistinė analizė rodo, kad metras labai padidina jambinių žodžių skaičių. Tačiau Šekspyro originale šalia jambinių žodžių dažniausi vienskiemeniai žodžiai, kaip ir anglų grožinėje prozoje, o vertimuose, kaip ir lietuvių grožinėje prozoje,— triskiemeniai amfibrachiniai, kurie 0,1% net pralenkia jambinius. Vienskiemenių žodžių sonetų vertimuose, palyginus su proza, pagausėja dvigubai, ir vis tiek jų labai nedaug — tik 3,3%. Angliškame sonetų tekste vienskiemeniai žodžiai sudaro 25,2%. Apskritai iš sonetų originalo žodžių ritminių formų atrankos matyti, kad šis metras labai artimas anglų grožinei prozai. Sonetų vertimų žodžių ritmika rodo penkiapėdžio jambo artimumą lietuvių grožinei prozai. Penkiapėdžio jambo metrinis principas daro įtaką originalo ir vertimo žodžių anakruzėms ir kadencijoms (žr. 2 lentelę). Palyginus su atitinkamais prozos duomenimis, matyti, kad poezijos tiek originale, tiek vertime padaugėja vienskiemenių ir triskiemenių anakruzių. Nuo vertimo originalas skiriasi nulinių anakruzių vartojimu. Žodžių su nuline anakruze originale žymiai daugiau negu vertime, nes anglų kalboje apskritai žodžių nulinė anakruzė dažniausia.

Sonetų originalas ir vertimas labai skiriasi žodžių kadencijomis. Anglų kalboje dominuoja vyriškos kadencijos, o sonetuose jų dar padaugėja dėl vienskiemenių ir

2 lentelė (dažnumai %)

Anakruzės	Anglų grožinė proza (10 000 žodžių)	Šekspyro sonetai (9498 žodžiai)	Lietuvių grož. proza (10 000 žodžių)	Sonetų vert. (7864 žodžiai)	Orig. liet. penkiap. jambas (2140 žodžių)
Nulinės	35,7	35,3	27,6	21,5	27,6
Vienskiemenės	34,7	46,5	41,4	51,8	51,4
Dviskiemenės	19,9	10,4	23,6	16,7	12,6
Triskiemenės	7,6	7,4	6,3	9,2	8,1
Keturskiemenės	1,7	0,2	1,0	0,7	0,1
Penkiaskiemenės	0,4	0,2	0,1	0,1	0,2
Kadencijos	"	"	"	"	"
Vyriškos	51,6	68,5	29,1	40,9	36,1
Moteriškos	37,1	27,2	52,1	47,5	53,9
Daktilinės	9,7	4,0	17,0	10,8	9,2
Kitokios	1,6	0,03	1,8	0,8	0,8

jambinių žodžių gausumo, dėl vyriško rimavimo. Tuo tarpu lietuvių kalbai būdingos moteriškos kadencijos, kurios vyrauja ir sonetų vertimuose.

Sugretinus sonetų vertimų ir originalaus lietuviško penkiapėdžio jambo duomenis, pasirodo, kad ir vertimuose, ir originaliame lietuviškame jambe dažniausių žodžių dinaminių formų atranka nesiskiria. Originaliame jambe dažniau negu sonetų vertimuose pasitaiko chorėjinis žodis. Todėl čia daugiau žodžių nulinių anakruzių ir moteriškų kadencijų. Chorėjinių žodžių gausumą, matyt, lemia eilėraščiuose vyraujantys moteriški rimai (iš 560 eilučių moteriškai rimuojamos 356).

Originalo ir vertimo ritminio žodyno analizė rodo, kad vertėjas paklūsta ne originalui, o gimtosios kalbos dėsniams. Metras duoda tiktai bendriausius kalbų ritmizacijos principus, į kuriuos atsižvelgdamas, vertėjas sukuria nacionaliniu atžvilgiu originalią eilėraščio ritminę sistemą.

Eiliuoto kūrinio ritmikos specifikai dar didesnę svarbą, negu žodžių ritmika turi eilučių dinaminių formų

(kirčių išsidėstymo) variantų dažnumai. Šekspyro sonetų originalas pasižymi didele eilučių dinamine įvairove. Pagal metrinių ir nemetrinių kirčių išsidėstymą (neatsižvelgiant į tarpžodines pauzes) sonetuose skiriame 214 eilučių dinaminių formų. Sonetų vertimuose jų 5,5 karto mažiau (39 eilutės). Kyla klausimas, ar negalima buvo visos originalo eilučių ritmikos įvairovės perteikti lietuvių kalba? Kodėl vertime atsirado tokie skirtumai? Kokias galimybes priartėti prie originalo vertėjas turėjo? Neišleisdami iš akių anglų ir lietuvių kalbų prozodinių ypatybių bei abiejų tautų poetinių tradicijų, bandykime atsakyti į šiuos klausimus, lygindami sonetų, jų vertimų bei originalaus penkiapėdžio jambo eilučių ritmiką su penkiapėdžio jambo teorinėmis tikimybėmis anglų ir lietuvių grožinėje prozoje.

3 lentelė

Eil. nr.	Eilutės dinaminė forma	lietuvių %			anglų %	
		teorinė tikimybė	sonetų vertimas	originalus liet. jambas	teorine tikimybė	sonetų empiriniai duomenys
1	◡—◡—◡—◡—◡—/◡/	2,3	2,7	8,7	6,8	14,6
2	◡◡◡—◡—◡—◡—/◡/	1,9	4,8	8,7	4,8	6,4
3	◡—◡◡◡—◡—◡—/◡/	10,4	11,4	9,6	10,7	4,3
4	◡—◡—◡◡◡—◡—/◡/	13,7	13,2	16,0	10,7	10,7
5	◡—◡—◡—◡◡◡—/◡/	13,4	26,8	23,7	10,7	7,0
6	◡◡◡—◡◡◡—◡—/◡/	5,8	4,2	4,5	7,7	3,6
7	◡—◡◡◡—◡◡◡—/◡/	32,4	17,1	11,6	16,7	2,1
8	◡◡◡—◡—◡◡◡—/◡/	8,6	11,2	9,5	7,3	3,5
9	◡◡◡◡◡—◡—◡—/◡/	—	—	0,2	—	0,4
10	◡—◡◡◡◡◡—◡—/◡/	4,4	1,0	1,6	3,9	0,1
11	◡—◡—◡◡◡◡◡—/◡/	5,8	0,9	0,4	3,9	0,5
12	◡◡◡—◡◡◡◡◡—/◡/	1,4	0,1	—	2,4	0,04
13	◡◡◡◡◡—◡◡◡—/◡/	—	0,04	0,4	—	0,2

Lygindami sonetų originalo eilučių dinamines formas su teoriškai apskaičiuotos tikimybės rezultatais, pastebime šiuos nukrypimus nuo natūralios anglų kalbos ritmikos: a) sonetuose jambas duoda daugiau pilnai kirčiuotų eilučių, b) sonetuose vengiama eilučių su dviem triskiemeniais tarpkirtiniais intervalais, c) iš trijų eilučių formų,

kurių teorinės tikimybės vienodos — 1311, 1131, 1113[18] — sonetuose tokiu pat dažnumu pasirodo tik forma 1131, o kitos retesnės, d) sonetuose eilutės pradžioje retkarčiais pasitaiko penkiaskiemenis intervalas, o natūralioje gyvojoje kalboje eilutės, prasidedančios penkiaskiemeniu intervalu, tikimybė lygi nuliui. Šie nukrypimai leidžia daryti išvadą, kad realaus sonetų jambo metrinių kirčių tinklas kur kas tankesnis, negu teorinio.

Palyginus sonetų vertimų eilutės dinamines formas su teorinių tikimybių duomenimis lietuvių kalboje, matyti, kad teorinės ir empirinės eilutės skiriasi tiek savo dažnumais, tiek rangais. Penkiapėdžio jambo eilučių teorinių dažnumų eilė — VII, IV, V, III, VIII, sonetų vertimo — V, VII, IV, III, VIII. Eilutės su penkiaskiemeniu intervalu sonetų vertimuose daug retesnės, negu rodo penkiapėdžio jambo teorinė tikimybė. Sonetų vertimų dažniausios eilučių dinaminės formos mažai kuo skiriasi nuo originalaus lietuviško penkiapėdžio jambo dažniausių eilučių. Tačiau kai kurios vertimo eilutės savo ritmika artimesnės penkiapėdžio jambo teorinei tikimybei lietuvių kalboje.

Originalo eilučių ritmikos įvairovę sąlygoja eilutės su nemetriniais kirčiais, kurios originale sudaro 47%. Vertime tokios eilutės sudaro tik 6,4%. Eilutės su nemetriniais kirčiais neatitinka lietuvių jambo tradicijų. Todėl sonetų vertimuose nemetriniai kirčiai atsiranda tik eilutėse su chorijambine pradžia (pvz., *Ne, nesakyk, kad garbinu aš stabą* — CV sonetas). Kai kurių dažniausių originalo eilučių formų (11111, 3111) perteikimą riboja natūralios lietuvių kalbos galimybės. Šių formų teorinės tikimybės lietuvių kalboje labai nedidelės. Dažniausia originalo eilutė — nuosekliai kirčiuota penkiapėdžio jambo forma — vertime pagal dažnumą atsiduria aštuntoje vietoje ir sudaro 2,7% (jos teorinė tikimybė tik 2,3%). Anglų kalboje jos teorinė tikimybė tris kartus didesnė. Tačiau, palyginus šio tipo eilutę su originaliu lietuvišku jambu (žr. 3 lentelę), matyti, kad čia vis dėlto yra galimybė priartėti prie angliško originalo, tik vertime ji neišnaudota. Nedidelė teorinė tikimybė ir formos, prasidedančios nekirčiuotu triskiemeniu intervalu (3111) — 1,9%, bet vertėjas ją pagausina iki 4,8%. Kitų eilučių dinaminių formų, kuriose nepasitaiko nemetrinių kirčių, perteikimas vertime teoriškai ypatingų sunkumų nesudaro.

[18] Schemų skaitmenys reiškia nekirčiuotus skiemenis, o eilučių klauzulių neparodo.

Originalo ir vertimo eilučių bendrą ritmikos vaizdą atspindi tarpkirtiniai intervalai.

4 lentelė (%)

Intervalo dydis skiemenimis	Anglų grož. proza	Sonetai	Sonetų vert.	Lietuvių grož. proza
0	17,5	17,6	0,6	6,9
1	33,1	59,7	56,6	27,6
2	25,7	7,6	1,9	33,7
3	15,0	14,4	39,9	21,5
kiti	8,7	0,7	1,0	10,3

Vienskiemenių intervalų skaičius panašus, triskiemeniai intervalai vertime daug dažnesni. Šie intervalai dažnesni ir lietuvių grožinėje prozoje. Iš dešimties dažniausių eilučių dinaminių formų eilutės su vienu triskiemeniu tarpkirtiniu intervalu originale sudaro 31,0%, vertime — 56,2%, o su dviem triskiemeniais intervalais originale — 9,2%, vertime — 32,5%. Lietuviško jambo tradicija leistų tokių eilučių skaičių sumažinti (originalaus lietuviško penkiapėdžio jambo eilutės su dviem triskiemeniais intervalais sudaro 25,6%) ir taip priartinti vertimą prie originalo. Matyt, čia vertimui daro poveikį poeto vertėjo individualios ritmikos pojūtis. Originale daugiausia triskiemenių intervalų yra eilučių pradžioje (pvz., *As, to behold desert a beggar born* — LXVI son.) ir viduryje (pvz., *And only herald to the gaudy spring* — I son.). Vertimuose — priešingai: eilutės „palengvėja" į pabaigą, triskiemenis intervalas dažniausiai būna paskutinis (pvz., *Iš gero medžio laukiam atžalos* — I son.). Originalo eilutėse labai dažnas nulinis intervalas. Jo dažnumas išlieka toks pat, kaip ir anglų prozoje, ir labai pa-

gausina originale eilučių su nemetriniais kirčiais. Sonetų vertimuose, vengiant nemetrinių kirčių, šis intervalas itin retas, nors lietuvių kalbos galimybės (lietuvių grožinėje prozoje nulinis intervalas sudaro 6,9%) ir leistų eilučių skaičių su nuliniais intervalais padidinti. Labai retas vertimuose dviskiemenis intervalas, lietuviškam jambui nebūdingas, o lietuvių grožinėje prozoje dažniausias.

Smulkiau sonetų originalo ir vertimo eilučių ritmiką charakterizuoja ritminių kirčių pasiskirstymas eilutėje. Bendros lietuviško jambo kirčiavimo tendencijos ryškiau atsiskleidžia, palyginus kirčių išsidėstymą sonetų vertimuose ir originaliame lietuviškame penkiapėdžiame jambe.

5 lentelė (% nuo eilučių skaičiaus)

Skiemuo		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2140 eil.	Orig.	15,0	63,2	11,8	86,6	10,3	69,0	9,7	73,3	8,2	92,3
	vert.	5,8	74,6	0,09	68,9	0,3	78,6	0,2	40,0	0,1	98,5
560 eil.	liet. jambas	3,7	73,9	0,5	76,1	0,7	75,8	—	54,2	—	98,2

Sonetų originalo kirčių išsidėstymo eilutėse statistinė analizė patvirtina M. Tarlinskajos tyrinėjimų duomenis [19], kad anglų penkiapėdis jambas yra nuosekli dažniausiai nekirčiuotų skiemenų (neiktų) ir dažniausiai kirčiuotų skiemenų (iktų) kaita. Sonetų vertimų ir originalaus lietuviško penkiapėdžio jambo kirčių pasiskirstymas rodo, kad lietuvių penkiapėdis jambas pasireiškia v i s a d a nekirčiuotų ir dažniausiai kirčiuotų skiemenų kaita.

Sonetų originalo metriniai kirčiai vidutiniškai sudaro 76,7%, nemetriniai — 11,0% (procentas apskaičiuotas nuo eilučių skaičiaus). Sonetų vertimuose skiemenims, kurie

[19] *Тарлинская М.* Структура и эволюция английского стиха. Дис. на соискание уч. степени д-ра филол. наук. М., 1975, с. 242.

metriškai gali būti kirčiuojami, vidutiniškai tenka 72,1% kirčių, kurie metriškai turi būti nekirčiuojami,— vidutiniškai 1,3%. Nemetriniai kirčiai sonetų vertimuose didesnės reikšmės neturi, nes sudaro iš viso 6,5%. Beveik visi jie tenka eilučių anakruzėms. Taigi chorijambinė eilučių pradžia pasitaiko tiek originale, tiek vertime, tik originale ji tris kartus dažnesnė.

Panašiai, kaip sonetų vertimuose, kirčiai pasiskirstę ir originaliame lietuviškame penkiapėdžiame jambe. Nemetriniai kirčiai, kurių labai maža, ir sonetuose, ir originaliame jambe susitelkę eilučių anakruzėse. Daugiausia metrinių kirčių tenka dešimtam skiemeniui, mažiausia — aštuntam. Kituose skiemenyse metrinių kirčių išsidėstymas šiek tiek skiriasi.

Labai svarbus vaidmuo eiliuoto kūrinio ritmikoje tenka tarpžodinėms pauzėms (rus. *словораздел*). Jų nevienodas pasiskirstymas originale ir vertime matyti iš lentelės:

6 lentelė (% nuo 2140 eilučių)

Skiemuo	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Orig.	12,8	43,5	34,3	57,6	37,8	43,6	33,4	40,5	35,1	97,3
Vert.	4,2	29,6	32,2	34,8	42,9	19,6	39,6	43,5	18,4	49,0

Originalo tarpžodinių pauzių tinklas dėl jau minėto vienskiemenių žodžių gausumo kur kas tankesnis negu vertimo. Originalo tarpžodinės pauzės esti dažniau po lyginių skiemenų, daugiausia po ketvirto, šešto ir antro. Vertime didžiausia pauzių koncentracija eilutės viduryje — po penkto skiemens ir į eilutės pabaigą — po aštunto skiemens. Eilutės pradžioje ir pačioje pabaigoje, palyginus su originalu, tarpžodinių pauzių mažiau.

Nei sonetų originalas, nei vertimas pastovios eilutės vidurio pauzės neturi. Cezūra anglų poezijai nebūdinga

apskritai [20]. Originalo eilutės vidurio pauzės, kaip minėta, yra dažniausios po ketvirto skiemens, vertimo — po penkto. Jos dalija daugumą soneto eilučių maždaug pusiau. Ir originale, ir vertime šių pauzių vaidmuo labiau semantinis sintaksinis, negu metrinis. Originale ritminė intonacinė eilutės vidurio pauzė (arba dvi) visada sutampa su semantine sintaksine o vertime ne visada. Pavyzdžiui, eilutę *Geriausia žilo | plauko puošmena* (II son.) intonaciškai galime dalyti pusiau, o sintaksiškai negalime. Eilutės *Toks pat jam būsiu | mielas, | kaip šiandieną* (CV son.) ritminė intonacinė pauzė (po žodžio *būsiu*) nesutampa su sintaksine pauze (po žodžio *mielas*). Susidaro savotiško cezūrinio anžambemano (perkėlimo — *enjambement*) įspūdis — įtampa dėl skirtingos intonacinės ir semantinės sakinio slinkties, suteikianti vertimui tokių intonacinių niuansų, kurių nėra originale, ir jais kompensuojanti dalį vertimo nuostolių.

Originalo ir vertimo tarpžodinių pauzių išsidėstymas paaiškina nevienodą anglų ir lietuvių jambo ritmo charakterį. Originalo eilutę tarpžodinės pauzės skaido į trumpesnius vienetus (vienskiemenius, dviskiemenius žodžius). Tokiose trumpose atkarpose kirčių variacijų galimybės labai mažos, todėl eilutėje pasitaiko du kirčiuoti skiemenys greta — atsiranda nemetrinių kirčių. Pauzių išsidėstyme aiški diarezės tendencija — jos dažniausios po metrinių kirčių. Iš čia angliško jambo emfatiškas, kapotas skambėjimas. Vertimo tarpžodinių pauzių tendencija cezūrinė, ritminiai vienetai ilgesni (dažniausiai triskiemeniai žodžiai), todėl didesnės kirčių variacijų galimybės leidžia išvengti nemetrinių kirčių eilutėje. Dėl žodžių ilgumo dažnai pasitaiko trijų skiemenų intervalai tarp kirčių, kurie paįvairina eilutėje kalbos tempą. Aptarti skirtumai aiškiai matyti, palyginus atskiras originalo eilutes su jų vertimais:

Sweet | love | , renew | thy force | ; be it | not said |
Atbuski | , meile | ! Argi nežinai |
(LVI soneto I eil.)

[20] *Levý J.* Paralipomena. Brno, 1971, s. 52.

arba

Since brass | , nor stone | , nor earth | , nor boundless | sea |,

Jei plieną | ir granitą | Laikas | griauna |
(LXV soneto I eil.)

Skirtingos eilučių dinaminės formos (kirčių skaičius, jų išsidėstymas, tarpkirtinių intervalų ir tarpžodinių pauzių skaičius, išsidėstymas bei pobūdis) lemia nevienodą originalo ir vertimo skambėjimą. Palyginkime XVIII soneto originalo ir vertimo baigiamąjį kupletą:

So long as men can breathe or eyes can see,
So long lives this and this gives life to thee.

Kol žemė sukas amžinu ratu
Ir akys šviečia,— tol žydėsi tu!

Originalo ir vertimo eilučių dinaminių formų grafinis pavidalas skirtingas.

Originalo: 13. ◡—|◡—|◡—|◡—|◡—
14. ◡—|—|—||◡—|—|—|◡—

Vertimo: 13. ◡—◡|—◡||—◡◡|◡—
14. ◡—◡|—◡||—|◡—◡|—

Iš schemų matyti, kad originale daugiau kirčiuotų skiemenų. Trylikta originalo eilutė (reguliarus jambas), kurioje visi tarpkirtiniai intervalai vienskiemeniai, skamba labai lygiai. Vertime dėl triskiemenio tarpkirtinio intervalo šios eilutės pabaiga „palengvėja", pagreitėja. Kirčių skaičių originalo keturioliktoje eilutėje padidina nemetriniai trečio ir septinto skiemens kirčiai. Jie suardo eilutės metro schemą ir ypač išryškina kirčiuojamus skiemenis, sulėtina eilutės tempą. Dėl didesnės kirčių sankaupos vienoje vietoje eilutė skamba sunkiau, primygtiniau negu vertime. Panašus ir nulinių intervalų vaidmuo, kurių dėka šios eilutės skambėjimas spontaniškesnis, kapotesnis negu vertime. Vertimo eilutė vien su vienskiemeniais tarpkirtiniais intervalais, be nemetrinių

kirčių, skamba lygiau, švelniau. Originalas nuo vertimo skiriasi ir tarpžodinių pauzių gausumu, kuris čia atsiranda dėl vyraujančių vienskiemenių žodžių. Tarpžodinės pauzės originale ir vertime, kaip matyti iš schemos, nesutampa. Eilutės vidurio pauzės tiek originale, tiek vertime dalija eilutes į du pagrindinius ritminius-intonacinius ir drauge semantinius-sintaksinius vienetus. Originale šios pauzės tryliktoje eilutėje atsiranda po šešto skiemens, keturioliktoje — po ketvirto. Vertime abiejose eilutėse tokios pauzės yra po penkto skiemens. Taigi vertime šiuo atžvilgiu abi eilutės supanašėja. Neabejotiną reikšmę eilučių skambėjimui turi tarpžodinių pauzių pobūdis — ar jos vyriškos (pauzės po kirčiuoto skiemens), ar moteriškos (pauzės po nekirčiuoto skiemens), ar daktilinės (po dviejų nekirčiuotų skiemenų). Vienų ar kitų pauzių dominavimas eilučių skambėjimą nuspalvina skirtingai. Originale dominuoja vien vyriškos pauzės, kurios suteikia eilutėms daugiau energijos. Tuo tarpu moteriškų pauzių vyravimo dėka vertimo eilutės skamba ramiau, švelniau.

Eiliuoto kūrinio ritmiką, jo fonetinį-intonacinį pavidalą realizuoja sintaksė. Sintaksiniai vienetai arba sutampa su ritminiais (eilutė=sakinys arba sintagma), arba nesutampa (perkėlimas). Šekspyro sonetų poetinė sintaksė su visa savo įvairove (inversijomis, sintaksiniais paralelizmais) sonetų intonacijai turi labai didelę reikšmę. Tiek originale, tiek vertimuose pagrindinis ritminis vienetas — eilutė paprastai sutampa su savarankišku sintaksiniu vienetu sintagma arba sakiniu. Tačiau kartais eilutės pabaigoje ritminė ir sintaksinė vienovė suardoma. Šiais atvejais susiduriame su gana dažnai poezijoje pasitaikančiu reiškiniu — perkėlimu. Poezijoje perkėlimas yra sintaksinė-stilistinė priemonė, nes sintaksiškai nemotyvuotame sintagmos pertraukime slypi didžiulės išraiškos galimybės. Perkėlimai sustiprina kalbos emfatiškumą, sukelia tam tikrą emocinę įtampą. Šekspyro sonetų perkėlimai dažniausi tarp pirmos—antros ir tarp penktos—šeštos soneto eilučių, t. y. ir pirmos, ir antros strofų pradžioje. Perkėlimai tarp eilučių vertimuose dažniausi pirmoje ir trečioje strofose. Daugiausia jų pasitaiko tarp de-

vintos—dešimtos ir pirmos—antros eilučių. Vertimuose perkėlimai dažnesni negu originale (originale — 146, vertimuose — 206).

Ir originale, ir vertime perkėlimai, iš vienos pusės, tušuoja ribas tarp eilučių, jas sintaksiškai sujungdami. Iš kitos pusės, dėl perkėlimų ribos tarp eilučių ir strofų išryškėja, išskirdamos jas iš bendros tarpeilutinių ir tarpstrofinių pauzių slinkties. Drauge su kontekstu sonetų originale ir vertime perkėlimai dažniausiai perteikia emocinę įtampą. Tiek originale, tiek vertime perkėlimai iš nelyginės eilutės į lyginę gerokai ir, svarbiausia, dėsningai dažnesni (originale jų 80%, vertime — 87%) negu perkėlimai iš lyginės eilutės į nelyginę (originale jų 20%, vertime — 13%). Jie patvirtina tendenciją, kad strofa intonaciškai linkusi skilti į du dvieilius, kad ji nėra monolitiškas sintaksinis-intonacinis vienetas. Tokia tendencija ryškesnė vertime (originalą komplikuoja perkėlimai tarp dešimtos—vienuoliktos eilučių; jų čia 7,5%). Nors originalo ir vertimų perkėlimų vietos nesutampa, bendra perkėlimų tendencija panaši: jie dažniausi strofų pradžioje, retesni pabaigoje, daug retesni viduryje, o tarp atskirų strofų beveik nepasitaiko. Vadinasi, vertėjui pavyko perteikti perkėlimų sąlygotą intonaciją, panašią į originalo.

Iš penkiapėdžio jambo statistinės analizės Šekspyro sonetuose ir jų vertimuose matome, kad vertimuose jambas yra paklusęs klasikinėms lietuviško jambo tradicijoms, išugdytoms pirmiausia natūralių prozodinių lietuvių kalbos ypatybių. Tai taisyklingas, labai retai nukrypstantis nuo metrinės schemos jambas, lengvesnis ir lakesnis, sutelkęs tik dvejopus tarpkirtinių intervalų derinius (vieno arba trijų nekirčiuotų skiemenų, retkarčiais penkių). Anglų ir lietuvių poezijos ritmo struktūros skirtumą rodo pati eilėdaros sistemų genezė: lietuvių poezijoje silabinės-toninės eilėdaros pirmtakas — silabika, anglų — tonika. Todėl anglų penkiapėdis jambas turi daug sinkopio ypatybių. Angliškoje eilutėje ritminiai vienetai (dažniausiai vienskiemeniai, dviskiemeniai žodžiai) trumpi, todėl kirčių variacijų galimybės juose nedidelės, ir nemetriniai kirčiai neišvengiami. Vertime

nemetrinių kirčių eilutėse labai maža. Eilutės su nemetriniais kirčiais neatitinka lietuvių jambo tradicijų. Angliškas penkiapėdis jambas, atkurtas lietuviškai su visomis ritminėmis detalėmis (tankiu kirčių tinklu, gausiais spondėjais ir chorijambais), skambėtų nenatūraliai, šokiruotų, kirstųsi ir su lietuvių kalbos prozodinėmis ypatybėmis, ir su tautos poetinėmis tradicijomis.

Nukrypimai nuo bendrų Šekspyro sonetams ritminių tendencijų — eilučių su nemetriniais kirčiais neįprastai didelis arba mažas skaičius, neįprastas kirčių susitelkimas eilutėse — originale įgyja papildomą semantinę bei stilistinę reikšmę. Nemetrinių kirčių vaidmuo vertime dažniausiai kompensuojamas sintaksinėmis (inversijomis, perkėlimais) ir fonetinėmis (garsų, priegaidžių organizavimu) priemonėmis. Pabrėžtinį angliško jambo sklandumą, reguliarumą (be nemetrinių kirčių) vertime perteikia ypatingai „lengvos", su dviem triskiemeniais tarpkirtiniais intervalais eilučių dinaminės formos, kurios apskritai sonetų vertimuose nėra pačios dažniausios. Tais atvejais, kai originalo kalbos spontaniškumas turi aiškią stilistinę reikšmę, kyla klausimas, ar verta laikytis lietuviško eiliavimo kanoniškumo, siekti jo rigorizmo. Turint mintyje XX amžiaus lietuvių eilėdaros raidą, sinkopio įsigalėjimą lietuvių poezijoje, atrodo, kad angliško penkiapėdžio jambo stilistiškai svarbų sinkopiškumą vertėtų perteikti sinkopuota lietuvių kalba. Sinkopis tokių sonetų vertimams suteiktų naujų prasminių-intonacinių atspalvių, juos intonaciškai praturtintų. Atskiri sinkopio atvejai (neturintys esminių ritminės destrukcijos požymių) vertimo intonaciją ne tik paįvairintų, bet ir padėtų priartinti prie originalo.

1977